

Assignatura	28894 Art Català Medieval						
Professores	Grup 1 - Maria del Mar Torres Roger Grup 2 - Estrella Massons Rabassa						
Cicle	Primer	Quadrimestre	Segon	Crèdits	6	Tipus	Obligatòria
Curs	Segon	Horari	Teoria: Grup 1 - Dilluns i Dimecres (10:00 a 11:30) Grup 2 - Dilluns i Dimecres (13:00 a 14:30) Tutoria Integrada: Grup 1 - Dilluns (9:00 a 10:00) Grup 2 - Divendres (11:30 a 12:30)				

GRUP 1 (professora (Maria del Mar Torres)

CONTENIDO

En la asignatura ART CATALÀ MEDIEVAL se estudia el arte románico catalán teniendo en cuenta los diversos ámbitos en los que se manifiesta. El objetivo es analizar todas las obras representativas en arquitectura, pintura, escultura, y demás artes figurativas. Todo lo estudiado se enfoca dentro del marco de Europa occidental durante el románico, con el fin de distinguir mejor las influencias estilísticas e iconográficas que presenta. Para ello, es necesario que el alumno tenga unos conocimientos mínimos del arte románico europeo en general, especialmente el francés y el italiano.

OBJETIUS

El objetivo que se pretende conseguir en la asignatura ART CATALÀ MEDIEVAL consiste en que el alumno sea capaz de saber cuales son las características autóctonas del arte románico catalán, teniendo en consideración el arte románico europeo. Se pretende estudiar todos los ejemplos representativos relacionados con la arquitectura, la pintura, y también las artes suntuarias. Cada obra será analizada desde un punto de vista histórico teniendo en cuenta los fenómenos culturales y religiosos que sucedieron en el ámbito de los territorios catalanes durante este período. También se valorará especialmente la lectura monográfica de determinadas obras, con el fin de que los alumnos obtengan conocimientos complementarios directos de los investigadores que han publicado artículos sobre algunos de los ejemplos estudiados en clase.

TEMARI

1. Introducció General

Planteamiento del curso. Programa y bibliografía. Etapas artísticas y cronología. Situación de Europa a partir del siglo 111. El Cristianismo y la actividad de la Iglesia. Los pueblos bárbaros. Primer arte cristiano y dominio visigodo. La invasión musulmana en el siglo VIII.

2. Siglos IX-X

Formación de la Marca Hispánica y los condados catalanes. Incidencia de la "Renovatio" carolingia en la Marca.. El "arte prerrománico": problemas surgidos alrededor del término. Arquitectura: El conjunto de Terrassa. Sant Miquel de Cuixá. Sant Pere de Rodes.

3. Siglo XI

Situación de la Marca en Europa. La consolidación de los condados catalanes. Arquitectura: La arquitectura del "primer románico"; historiografía; Puig i Cadafalch; los picapedreros lombardos. El papel del abad Oliva como promotor. Ripoll. Cardona. Vic. Artes figurativas de la primera mitad del So XI: Relieves roselloneses. Ilustración

- de manuscritos. Biblias de Ripoll y de Roda.
4. **Pintura Románica**
Introducción. Pintura Mural: Situación general. Los círculos de Pedret y Osormort. Pintura sobre tabla. Tipología y función. Relación con las otras artes. Obras. Ilustración de manuscritos: Beato de Turín. Otros ejemplos artísticos: El tapiz de la Creación de Gerona.
 5. **Siglo XII**
Arquitectura v escultura. Pervivencia de fórmulas. Ejemplos de nuevas cabeceras: Sant Joan de les Abadesses. Besalú. Seu de Urgell. Incorporación de la escultura. Conceptos generales. Talleres del Rosellón: Cuixá; Serrabona; difusión de fórmulas. La portada de Ripoll. El Círculo de Cabestany. Solsona. Los claustros de Gerona y Sant Cugat.
 6. **El entorno de 1200**
Política de expansión y románico de inercia. Catedrales de la "Catalunya Nova": Lérida y Tarragona. "El estilo 1200". Pintura sobre tabla V pintura mural. Ilustración de manuscritos. El Liber feodorum.
 7. **El Cister**
San Bernardo. El Monasterio. Difusión de la orden. La existencia de un arte cisterciense. Poblet y Santes Creus.

BIBLIOGRAFÍA

Obras generales

- DALMASES, N.; JOSÉ I PITARCH, A, Historia de l'art catala, Eds. 62, Barcelona, vols. I-III:
I.- Els inicis i l'art romaníc. So IX-XII, Barcelona, 1986 (2a edic. 1968)
III.- L'epoca del cister. So XIII, Barcelona, 1985.
III.- L'art gotic. So XIV-XV, Barcelona, 1984 (2a edic. 1986)
- COLECCIÓ Art de Catalunya - Ars Cataloniae, dirigida por Xavier Barral i Altet, Edic. L'Isard, Barcelona, 1997 (en curso de publicació)
Vol. IV.- VVAA, Arquitectura religiosa antiga i medieval, 1997.
Vol. VI.- VVAA, Escultura antiga i medieval, 1997.
Vol. VIII.- VVAA, Pintura antiga i medieval, 1998.

Actas de congresos

- Congres Archeologique de France, CXVIIe session, Catalogne, Paris, 1959.
- Art catala. Estat de la Qüestió, publicado con motivo del V Congreso Español de Historia del Arte, Barcelona, 1984.
- Arquitectura a Catalunya. Segles IX, X i primera meitat de l'XI. Simposi Internacional (Girona, 1988), Universitat de Girona, 1994.
- Congrés de la Seu Vella de Lleida, Actes, Estudi General de Lleida / Universitat de Barcelona / Paeris, Lleida, 1991.
- Simposi internacional sobre les esglésies de Sant Pere de Terrassa, Terrassa, 1991 (1993)

Catálogos de exposiciones

- Thesaurus. L'art deis bisbats a Catalunya, 2 vols., Fundació Caixa de Pensions, Barcelona, 1985-1986.
- L'epoca de les catedrajs. Romanic i Gotic. Tresors del MAC / Museu d'Historia de la Ciutat, Ajuntament de Girona, 1988.
- Millenium. Historia i art de l'església catalana, Generalitat de Catalunya, Barcelona,

1989.

- La Seu Vella de Lleida. La Catedral. Els promotors. Els artistes (SO XIII-XIV), Lleida, 1991, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991.
- Catalunya medieval, Generalitat de Catalunya / Lunweg, Barcelona, 1992.
- Pallium. Exposició d'Art i Documentació (27 junio-30 septiembre, 1992), Tarragona, 1992.
- Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya, "Catàlegs del fons del MNAC", 1, Barcelona, 1992.
- La descoberta de la pintura mural romànica catalana. La col·lecció de reproduccions del MNAC. "Els dossiers del MNAC", 1, "exposició-dossier", inaugurada el 23 de marzo de 1993.
- Pulchra. Centenari de la creació del Museu Diocesà de Lleida, Lleida, 1993.
- Catalunya a l'època carolíngia. Art i cultura abans del romànic (SO IX V X), catàleg de la exposició, (MNAC, 16 de diciembre de 1999 - 27 de febrero de 2000), Barcelona, 1999.

Catàlegs v guías de museos

- AINAUD DE LASARTE, J., Museu d'Art de Catalunya. Art romànic. Guia, Barcelona, 1973.
- GROS I PUJOL, M.S., Museu Episcopal de Vic. Romànic, Ausa, Sabadell, 1991.
- BRACONS I CLAPÉS, J.,
- Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg d'Art Romànic i Gòtic, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1990.
- Catàleg d'escultura i pintura medievals. Fons del Museu Frederic Mares, 1, Ajuntament de Barcelona, 1991

Publicaciones periódicas

- "Locus Amoenus", Universitat Autònoma de Barcelona, a partir de 1995.
- "D'Art", Universitat de Barcelona, a partir de 1972.
- "Quaderns d'Estudis Medievals", Barcelona, 1980-1988.
- "Lambard, Amics de l'Art Romànic", Barcelona, a partir de 1985.
- «Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa» (Centre Permanent de Recherches et d'Etudes préromanes et romanes, Abadía de Sant Miquel de Cuixà, Prada de Conflent, 1970 ...)

Arte prerománico y románico

- Catalunya Romànica, 27 vols., Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1984-1998.
- Del roma al romànic. Historia. art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.
- BARRAL I AL TET, X., L'art pre-romànic a Catalunya. segles IX-X, Eds. 62, Barcelona, 1981.
- JUNYENT, E, L'arquitectura religiosa en la Catalunya carolíngia, Discurso de recepció en la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Barcelona, 1963.
- JUNYENT, E, L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic, Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, - Montserrat, 1983.
- PUIG I CADAFALCH, J., La geografia i els orígens del primer art romànic, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1930 (ed. Francesa, París, 1935).
- PUIG I CADAFALCH, J. / FALGUERA, A. de / GODA y I CASALS, J., L'arquitectura romànica a Catalunya, 3 vols. En 4 tomos. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona,

- 1909-1918, Edición facsimil, Barcelona, 1984.
- CARBONELL I ESTELLER, E, El primer románico en Cataluña, Cuadernos de Arte Español, 15, Historia 16, Madrid, 1991.
 - DURLIAT, M., Roussillon roman, colección Zodiaque - La Nuit des Temps, La Pierre qui vier, 1958 (reediciones posteriores, traducción catalana en Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1973)
 - AINAUD DE LASARTE, J., Catalogne romane, 2 vols., colección Zodiaque - La nuit des temps, La Pierre qui vire, 1994, (edición reciente que sustituye a la obra del mismo título escrita por JUNYENT, E Publicada en 1960-61, edición catalana en publicaciones de l'Abadía de Montserrat).
 - JUNYENT, E, Catalunva romanica, Publicacions de la Abadía de Montserrat, 2 vols.
 - I.- L'arquitectura del segle XI, Montserrat, 1975
 - II.- L'arquitectura del segle XII, Montserrat, 1976
 - WHITEHILL, W.M., L'art romanic a Catalunva. segle XI, Edic.62, Barcelona, 1974.
 - CARBONELL I ESTELLER, E., L'art romànic a Catalunva. segle XII, 2 vols., Edic. 62, Barcelona, 1974-1975.
 - ADELL I GISBERT, J.A., L'arquitectura romànica, colección "Coneguem Catalunya", Barcelona, 1986.
 - DURLIAT, M., Existeix un art romànic català? Reflexions sobre l'arquitectura catalana del segle XI, editado por Artur Ramón y Manuel Barbié, "Opera Minora, 3", Barcelona, 1988.
 - CAMPS I SORIA, J., El final del románico en Cataluña. "Cuadernos de Arte español", 43, Madrid, 1992.

Pintura Románica

- AINAUD DE LASARTE, J. La pintura catalana. La fascinació del romaníc, Skira-Carroggio, Barcelona, 1990.
- SUREDA, J., La pintura romanica a Catalunva, Alianza Forma 17, Madrid, 1981.
- CARBONELL I ESTELLER, E, La pintura mural romanica, colección "Coneguem Catalunya", Barcelona, 1984.
- ALCOLEA, S., y SUREDA, J., El romaníc catala. Pintura, Barcelona, 1975.
- GUDIOL I CUNILL, J., Els primitius, colección "La pintura medieval catalana", vols. I-III:
 - Vol. I. Els pintors. La pintura mural, Barcelona, 1927.
 - Vol. II. La pintura sobre fusta, Barcelona, 1929.
 - Vol. III. Els llibres il·luminats, Barcelona, 1955 (1931)
- BLASCO, A., La pintura romanica sobre fusta, colección "Coneixer Catalunya", Barcelona, 1979.
- BOHIGAS, P., La ilustración V la decoración del libro manuscrito en Cataluña. Período románico, Barcelona, 1960.

Aspectos diversos

- DALMASES, N., L'orfebreria, colección "Coneixer Catalunya", Barcelona, 1979.
- BARRAL I AL TET, X., Els mosaics de paviment medievals a Catalunva, Artstudí, Barcelona, 1979.
- GUDIOL I CUNILL, J., Nocions d'arqueologia sagrada catalana, Impr. Anglada, Vic, 1902 (28 edición en 2 vols., 1931)
- MONREAL, L., RIOUER, M. de, Els castells medievals de Catalunva, 3 vols., ariel, Barcelona, 1958-1969.
- VVAA, Els castells catalans, 7 vols. Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1967-1979

(reedició reciente)

EVALUACIÓN

La evaluación de la asignatura se realizará a partir de un examen que se realizará a final de curso. El examen consistirá en una serie de cuatro o cinco diapositivas que el alumno deberá identificar, describir y explicar desde todos los puntos de vista que se hayan estudiado en clase. La participación del alumno y su asistencia continuada a clase tendrá un valor de cara a subir nota. Por otro lado, es importante que el alumno sea receptivo a la hora de buscar bibliografía y sea capaz de ampliar y aportar ideas complementarias que enriquezcan sus conocimientos.

TUTORIA INTEGRADA

Los alumnos que asistan a la tutoría integrada serán agrupados en función del número que se haya matriculado. Las actividades propuestas consistirán en la lectura de un libro o artículo que el alumno escoja libremente acerca de un tema concreto. Posteriormente deberá comentar con la profesora y preguntar todo aquello que considere pertinente. También existe la posibilidad de hacer visitas a monumentos representativos del arte medieval catalán, con el fin de comentarios igualmente durante el tiempo de tutoría.

GRUP 2 (professora Estrella Massons)

CONTINGUT

L'assignatura ofereix l'estudi de l'art català romànic. Seran objecte d'estudi les obres d'arquitectura, pintura i escultura més importants i significatives de l'art català que cobreixen les següents etapes. Art pre-romànic (segles IX-X). Primer romànic (1000-1075), Romànic ple (1075-1150) fins el romànic tardà i inicis de l'art gòtic, a l'entorn de l'any 1200.

OBJECTIUS

Etapes artístiques. 2. Anàlisi formal de les obres: Estil, influències i iconografia si s'escau.

TEMARI

Tema 1. Introducció general

Etapes artístiques i cronologia. Europa a partir del segle 111. El cristianisme. La invasió dels pobles bàrbars. Primer art cristià i art visigòtic. Segle VIII: la ocupació musulmana.

Tema 2. Segles IX-X. Art pre-romànic.

Formació de la Marca Hispànica i els comtats catalans. Repercussió de la *Renovatio* carolíngia a la Marca Hispànica. L'art preromànic.

Arquitectura i pintura. Les esglésies de Terrassa. Les pintures de Sant Miquel de Terrassa. Sant Miquel de Cuixa. Sant Pera de Rodes. Sant Quirze de Pedret i les seves pintures.

Tema 3. Primera meitat del segle XI. Primer romànic.

Situació de la marca hispànica en Europa.

Arquitectura. El treball dels mestres llombards. L'abat Oliba i la seva activitat com

a promotor. El monestir de Santa Maria de Ripoll. *Sant Vicenç de Cardona*. Altres esglésies del segle XI.

Escultura. Llindes de *Sant Genis les Fonts* i de *Sant Andreu de Sureda*.

Miniatura. La Bíblia de Ripoll. La Bíblia de Roda.

Tema 4. Segona meitat del segle XI. Romànic ple.

Influències estilístiques. Iconografia. La pintura al fresc.

Pintura mural. Absis laterals de *Sant Quirze de Pedret*. *Sant Pera de Burgal*. *Sant Joan de Boí* *Santa Maria d'Esterrí d'Aneu*.

Tema 5. Primera meitat del segle XII. Romànic ple.

Escultura. Els tallers del Rosselló: Les tribunes de *Sant Miquel de Cuixa* i de *Santa Maria de Serrabona*.

Teixits. El tapis de la creació.

Miniatura. El Beat de Torí

Pintura mural. *Sant Climent de Taüll*. *Santa Maria de Taüll*. *Santa Maria de Mur*. *Sant Pera de Sorpe*.

Pintura sobre taula. Frontal de la Seu d'Urgell. Frontal d'Ix.

Tema 6. Segona meitat del segle XII. Romànic tarda.

Arquitectura. *Sant Joan de les Abadesses*. La Seu d'Urgel 1.

Escultura. La portalada de Ripoll. *Santa Maria de Covet*. Els claustres de Girona, *Sant Cugat* i *Santa Maria de l'Estany*. El Mestre de Cabestany. La Mare de Déu del claustre de Solsona.

Pintura sobre taula. Els tallers hipotètics. Tècnica. Influències estilístiques. Hagiografia. El frontal de *Santa Margarida*. *Sant Andreu de Sagàs*. *Sant Martí de Tours* i frontal de la Mare de Déu del Callo

Pintura mural. *Santa Eulàlia d'Estaon*.

Talla de fusta. La majestat Batlló.

Tema 7. La difusió del Císter. Concepció de l'art. Difusió de les ardes mendicants.

Els monestirs de Poblet i de Santes Creus.

Tema 8. Segle XIII. A l'entorn de 1200. Romànic tarda i inici del gòtic

Introducció general.

Arquitectura. La catedral de Tarragona i la 'Seu Vella de Lleida

Escultura. La portalada de la catedral de Tarragona. Frontal de *Sant Pau* i *Santa Tecla*.

Pintura sobre taula. Frontal de Valtarga. Frontal de *Santa Maria d'Àvia* .

AVALUACIÓ

Examen final. Es valorarà de manera positiva l'assistència a classe i l'ampliació de dades, a partir de les lectures que faci l'alumne sobre la matèria.

TUTORIA INTEGRADA

Dimarts de 15 a 16h. Despatx n° 127; Tots els alumnes que ho desitgin poden gaudir d'aquesta hora setmanal per a fer consultes sobre l'assignatura, bibliografia, dubtes, treballs.. .

1. Visita comentada de les pintures murals romàniques del Museu Nacional d'Art de Catalunya.
2. De manera obligatoria, l'alumne farà una petita exposició oral sobre una obra determinada.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

- BARRAL i AL TET, Xavier. *Art de Catalunya. Escultura antiga i medieval*, ed. L'Isard, 1997. (col·lecció dirigida per Xavier Barral i Altet), vol. 6, capital: "Preromànic i romànic", pp. 106-197 (Escultura).
- BARRAL i AL TET, Xavier. *Art de Catalunya. Pintura antiga i medieval*, ed. L'Isard, 1998, vol. 8, capital: "Pintura pre-romànica i romànica", pp. 86-133 (Pintura).
- BARRAL i AL TET, Xavier. *Art de Catalunya. Arquitectura religiosa antiga i medieval*, Ed. L'Isard, 1999, vol. 4, capital: "L'arquitectura religiosa d'època preromànica i romànica", pp. 72-125 (Arquitectura).

Bibliografia Complementaria

- AA.W. *Catalunya Romànica*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1984-1998, 27 vols.
- AINAUD de LASARTE, Josep Ma. *La pintura catalana. La fascinació del romànic*, ed. Carroggio, 1989.
- ALCOLEA, Santiago i SUREDA, Joan. *El romànic català. Pintura*. ed. Juventud, Barcelona, 1975.
- BARRAL i AL TET, Xavier. *L'art pre-romànic a Catalunya, segles IX-X*, Edicions 62, Barcelona, 1981.
- BOHIGAS, P. *La ilustración y la decoración del libro manuscrito en Cataluña. Período románico*, Barcelona, 1960.
- CARBONELL, Eduard. *L'art romànic a Catalunya*, Edicions 62, 1975.
- COOK, Walter W.S. "The earliest painted panels of Catalonia", *The Art Bulletin*, vol. VIII, n° 2, 1925; vol. VIII, n° 4, 1926 Y vol. X, n° 2, 1927.
- COOK, Walter W.S. *La pintura romànica sobre tabla en Cataluña*, Instituto Diego Velázquez, CSIC, Madrid. 1960.
- COOK, Walter W.S.; GUDIOL RICART, José. *Pintura e Imaginería románicas, Ars Hispaniae*, ed. Alpha, 1950, vol. VI.
- DALMASES, Núria de; JOSÉ i PITARCH, A. *Historia de l'Art Català*, Edicions 62, Barcelona, 1986.
- GUDIOL RICART, José; GAYA NUÑO, Juan Antonio. *Arquitectura y escultura románicas, Ars Hispaniae*, ed. Alpha, 1950, vol. V.
- JUNYENT, Eduard. *L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1963.
- JUNYENT, Eduard. *Cataluña/1. La España románica*, Ediciones Encuentro, 1980 (Catalogne romane, Zodiaque, 1968).
- JUNYENT, Eduard. *Cataluña/2. La España románica*, Ediciones Encuentro, 1980. (Catalogne romane, Zodiaque, 1968).
- JUNYENT, Eduard. *Catalunya Romànica. L'arquitectura del segle XI*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975.
- PUIG i CADAVALCH, Josep; FALGUERA, Antoni de; GODA y CASALS, Josep. *L'arquitectura romànica a Catalunya*, ed. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2001, (Edició facsimil). Vol. I: L'arquitectura romana. L'arquitectura cristiana pre-romànica; Vol. 11: L'arquitectura romànica fins a la darreria del segle XI; Vol. 111: Els segles XII i XIII, Barcelona, 1909-1918.
- WHITEHILL, W.M. *L'art romànic a Catalunya. Segle XI*. Edicions, 62, 1973.